

UREDNIŠTVO IN UPRAVA :
Videm, Via G. Mazzini št. 10/I.
Tel. 33-46 — Poštni predal (Ca-
sella postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto
corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA :
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 25 lir

Leto VIII. — Štev. 11 (156)

UDINE, 16. - 30. JUNIJA 1957

Izhaja vsakih 15 dni

Industrializacija, Cassa in fondi za našo deželo

Mraz, ki je uničil v mesecu maju 80% pridelkov v vseh vseh Beneške Slovenije, je še bolj ostro pokazal, da tako kot zdaj pri nas, v naših hribovskih vaseh ne more iti več naprej. Vse kar naredijo naši komuni, videmska provinca, razni ispetorati kot n. pr. foreštalni ali pa za agrikolturo ali pa tudi konzorci in kom-prensorji za hribovsko bonifiko ne zaleže-jo nič več. Take stvari so šle pred vojno, ko niso imeli ljudje nobene izbire, ko ja-šizem ni pustil v svoji grandomaniji lju-di na delo v druge evropske države. Ta-krat so bili ljudje na kmetih navajeni tr-peti. Zdaj pa tega nečemo več. Javna dela ne pomagajo več in z bonifikacijami zem-ljišč ter s premijami kumetom ne pride-mo daleč. Redito je v vseh vseh Furlani-je in pri nas tako nizek, da tega naši mladi ljudje ne prenesejo več. Ne mladi moški in ne mlade ženske nočejo več astati doma in delati na njivah.

Povedali smo že za medicinu, ki bi ozdravila smrtno bolezen naših krajev. Tudi pri nas bi morali postaviti industri-jo in ne samo po mestih. Kako pa to na-praviti, je drugo vprašanje, ker ni noben kapitalist tako neumen, da bi šel zabijat denar pri sedanjih pogojih v naše hribe. Vprašanje se postavlja tako: pri nas v Beneški Sloveniji moramo ustvariti take pogoje, da bo prišel k nam ali državni ali pa privatni kapital, ki bo postavil pri nas fabrike, magari mičkene, toda fabrike, v katerih bodo delali naši puobi in čede. Tako delajo v Gorici in Trstu z raznimi rotacijskimi in drugimi fondi, tako v St-ciliji, ki že ima svojo specialno deželo (re-gione) in tako začnajo delati že celo v Sardiniji, ki je bila še bolj za luno kot mi, še bolj nazaj s kartami.

Kaj pa delamo mi, rispettivamente na-ši rappresentanti, naši župani in naši fa-mozni komunalni sekretarji? Ti hodijo na skupne sestanke k senatorju Gugliel-mu Pelizzu in Čedad, ki mu ni dosti oči-tati: ne slabega in na žalost tudi ne pre-več dobrega, saj toliko dobrega ne, da bi mogel spremeniti situacijo pri nas na boljše. Ti sestanki so vsi bolj starega štampa: tu neko popravilo ceste, tam ne-ki konzorciji za vodovode, pa popravilo šol in komunalnih poslopj itd., drobna-rija za drobnarijo. Dobro je, da se te stvari opravijo, toda življenje v naših do-linah se ne zboljša niti za en punto.

Nikjer pa nismo ne slišali in ne brali v žurnalih, da bi nekdo odkrito in kon-kretno predlagal za Beneško Slovenijo takšne zakone, takšne državne contribu-te, da bi se tudi pri nas začela industria-lizacija.

Naši rapresentanti nimar capljajo za-daj za drugimi. Nimar so drugi, posebno pa ljudje iz Karnije, ki predlagajo nekaj novega in ne samo stare flajštre na naše gospodarske rane. Karnijski so hitro za-grabil projekt zakona, ki čaka na odobri-tev parlamenta in ki predvideva, da bi ždali podobne olajšave kot za Južno Ita-lijo tudi za pasivne kraje Srednje in Se-verne Italije. Karnijski so v svoji žunti

della comunità Carnica proučili ta pro-jekt in ga dopolnili z naslednjimi pre-dlogi:

1) Ustanoviti bi bilo treba posebno Cas-so za pastvne kraje Srednje in Severne Italije, in sicer takšno kot velja za Južno Italijo.

2) Ustanovljen naj bi bil poseben rota-cijski fond, iz katerega bi se dajala po-sojila po 3% za obrtnike ter male in sred-nje industrije.

3) Fondi na razpolago Casse naj se raz-dele proporcionalno na posamezne dežele, po tem, ali imajo več ali manj pasivnih krajev.

Seveda bi veljali vsi ostali zakonski ukrepi kot veljajo za Južno Italijo. Tako bi bila nova obrtna in industrijska pod-

jetja oproščena 10 let vsakega davka na redito.

V Karniji forsirajo tudi, da bi se začelo z bonifikacijo gornjega teka Taglia-menta in Fele. Obrnili so se že na Mini-strstvo za kmetijstvo in gozdove, da bi ta-koj proučili in izdelali projekte ter začeli vsaj s prvimi deli že letos. Dosegli so tu-di, da Ente za hribovsko ekonomijo iz-dela plane za razna dela, med drugimi tudi za dve važni cesti.

Tako neprestano premleva ekonomske probleme Karnije njihova Giunta della Comunità Carnica. Kar naprej se njihova comunità obrača na poslance in senator-je Furlanije, naj bi za Karnijo sklenili nove zakone, nove olajšave in nove pod-pore. Tudi naši župani in zlasti njihovi komunalni sekretarji zbrani okoli sena-torja Pelizza imajo pogosto neke sestanke, toda to, kar prosijo, ljudi ne zanima več, to kar prosijo, je navadna elemosina in z elemosino se ne delajo ekonomski programi, se ne zaustavlja emigracija, se ne zaustavi krvavitev Beneške Slovenije.

Pripombe k opombam

Pred kratkim smo brali o neki interpe-laciji sedanjega misinskega poslanca An-fusa, ki je bil tudi zadnji Mussolinijev poslanik pri Hitlerju v Berlinu. Poslanec je naslovil interpelacijo, ki je šla nekam neopaženo mimo širše javnosti, na zuna-njega ministra. V vprašanju opozarja vlado, da je na beneško-jugoslovanski me-ji še vedno kos ozemlja, ki ga ima Jugo-slavija kljub mirovnim pogodbam še ved-no neupravičeno v svoji posesti. Na koncu pripominja, da ta del italijanskega ozemlja cbstaja iz rodovitnih pašnikov, ki predstavljajo za ondoto prebivalstvo precejšnje bogastvo.

K bistvu te interpelacije ni nič kaj pri-pomniti, ker mednarodne pogodbe so pač dokument, ki se ga je treba obojestransko držati. Sicer pa obstoja tudi mešana ko-misija, ki bi morala taka vprašanja razči-stiti in je samo čudno, da jih še ni.

Nas pa zanima pri stvari ozadje in kako je prišlo do interpelacije. Zadevo je namreč sprožil na pokrajinski seji v Vidmu svetovalec, polkovnik Olivieri. V svojem opozorilu, katero je potem povzel gospod Anfuso, pravi Olivieri, da so na zapadnem pobočju Kolovrata še vedno 4 kilometri zemlje obraščeni s pašniki in gozdovi še vedno svojevoljno pod sosednjo nadoblastjo. Ta svet visi v nekako 300 metrov pod nekdanjo vojaško cesto, ki pelje po Kolovratovem slemenu.

Kakor že rečeno, ne moremo se vmeša-vati v vprašanje, kod je obmejna komisi-ja zakoličila mejo in ali ta pravilno po-teka.

Pripomniti pa hočemo, da je omenjeni svetovalec z dvema argumentoma, ki k stvari prav nič ne dokazeta, podprl svoje vprašanje.

Najprej se spusti gospod polkovnik v fi-lološko razglabljanje imena Kolovrat. On pravi, da to ime sploh ni slovensko, ampak da je popačeno iz latinskega Monte Aurato, kar naj pomeni »Poslačena gora«. Pozlačena pa zato, ker da jo sončni žar-ki zjutraj najprej pozlatijo.

Sedaj ne vemo ali hoče s temi žarki do-kazovati, da ni ozemlje tistih štirih kilo-metrov etnično (pustimo politično) slo-vensko ali kaj drugega? Če misli prvo, pripominjamo, da je Kolovrat točno slo-vensko ime in pomeni celotno zavito sle-me od Hlevnika do Kuka. Po njem je vse polno pristno slovenskih imen: Na Brez' (Bregu), na Draz' (Dragi), Vajnica, na Gunjali; sama vas Dreka z noni-kom pomeni vlažno pobočje. V litavščini je pomen »drekta« vlažen biti; slično ime ima tudi Drežnica na nasprotni strani Soče.

Iz pačenja imen ali napačnega izjava-nja se ne da prav nič dokazati za politič-ne ali meddržavne pogodbe. Saj beremo na nekem zemljevidu, da leži za Krnom »Lago Zero«. Spretni prevajalec je vpra-šal domačine, kako pravijo tisti kotanji vode. Rekli so mu »jezero« in moč je brž vrisal na zemljevid: »lago — zero«. Po-temtakem tudi na tisti planini ni več etnično slovensko ozemlje. — Ko je sve-tovalec na pokrajinski seji nadaljeval v takem tonu, ga je celo predsednik Cando-linil prekinil: »Oprostite gospod polkov-nik, opozarjam, da smo izven argumen-ta.«

Po jezikoslovnih pripombah, katerih se pa gospod Anfuso ni dotaknil, je svetova-lec v Vidmu prešel na gospodarsko doka-zovanje. Dejal je, da zguba tistih gozdov pomeni za deficitno občino (Dreko) te-žek udarec; ljudstvo da se mora zato iz-seljevati in da se v nadiških dolinah ne more razviti niti najbolj skromna indu-strija, dokler ne bodo meje pravično tekle, kakor so določene po mirovnih pogodbah.

Pritrjujemo, da pomeni za revno občino sleherni košček gozda ali pašnika zgubo. Pripominjamo pa, da ima splošno slabo gospodarsko stanje slovenske beneških občin, pomanjkanje sleherne industrije in temu sledeče izseljevanje dosti globlje korenike, kakor so pa samo tisti štirje ki-lometri pustega pašnega sveta.

Zdi se kakor da bi nekateri gospodje skušali zvaliti krivdo za revščino naših krajev na kako dejstvo, ki sicer škoduje eni občini, a je v sklopu celotne gospodar-ske slike Slovenske Benečije le eno iz-med majhnih.

V našem listu smo ponovno dvigali glas, kako naj se odpomore našemu go-spodarskemu položaju. Učakali pa smo, da ga nekateri takozvani zastopniki re-šujejo na vse druge načine, samo iz go-spodarskih vidikov ne! Zato smo še ved-no tam kjer od vsega početka.

Hvaležno bi bilo vse naše prebivalstvo tudi poslancu Anfusu, če bi pri boljšem poznavanju naših razmer, zastavil vladi tudi vprašanje pomoči našim krajem in da bi ji tudi za to nakazal praktično pot. Seveda, takšne zadeve morajo vzeti v roke nepristranski gospodarstveniki, ne pa zastopniki, ki izhajajo iz drugačnih poklicev.

STARA GORA

Che cosa manca agli Sloveni del Friuli?

E' un'antica verità che la piccola regio-ne, della Slavia Friulana, sia stata trat-tata da secoli come figliastra di popoli e governi. Di questo angoletto non s'inte-ressarono né la Repubblica di Venezia, né i Patriarchi, né il governo austriaco e, dopo il 1866, neppure i nuovi successori. Anzi, a dire il vero, fu nella loro inten-zione abbandonare questa zona allo sfa-celo economico ritenendo che per le pre-carie condizioni gli uomini sarebbero emi-grati e la rimanente popolazione, non po-tendo elevarsi culturalmente, sarebbe ri-masta immatura anche sul piano politico. Venendo a creare una tale situazione, se-condo il pensiero dei governanti, ai con-fini orientali non avrebbe dato filo da torcere, ma la povera gente avrebbe umil-mente piegato il capo, prendendo per ve-ro qualunque cosa venisse dall'alto e avrebbe così continuato a sudare come gli avi ed i padri.

Di questo voluto e deciso stato di ab-bandono molto già fu scritto e detto; e il governo di Roma, che ha già annove-rato alcune parti di questo paese fra le zone depresse, sa bene cosa manca a questa popolazione. Tuttavia si ritiene opportuno mettere in luce altre impel-lenti necessità cui bisognerebbe soddi-sfare.

Istruzione Pubblica

E' un fatto che ormai non esiste parte d'Europa in cui il popolo non si possa uni-re in associazioni culturali, o formare complessi corali, o attingere alle bibliote-che per crearsi anche autodidatticamente una cultura. Se gli Sloveni della Slavia Friulana prendono in mano un qualsiasi giornale e leggono come, per es. in Slove-nia o in altre nazioni si presentano al pubblico i complessi corali, a malincuore pensano che fra le loro valli la canzone slovena tace. Eppure anche il più picco-lo dei loro fratelli si rallegra a vedere ed a udire che altrove sulle scene, i drammi e le commedie si esprimano nella viva e forte melodia della sua madrelingua. E tutto ciò nella Slavia Friulana manca. Altrove il libro sloveno passa di mano in mano; in parecchie case contadine c'è in un angolo la scansia dei libri come un simbolo della cultura slovena. Presso gli Sloveni del Friuli è già molto che ci sia il catechismo redatto nel dialetto locale.

Di questa situazione che abbassa ancor più il livello dell'educazione intellettuale, non sono colpa solo gli abitanti del luogo. Si può riconoscere che molta incuranza sta nell'indole di questa gente, e di questo aspetto si riparerà. In generale questo stato di arretratezza si può imputare alle circostanze create dall'odio degli avver-sari.

E' arcinoto che se qualcuno fra gli Sloveni della Slavia vuole venire incontro e darsi da fare per sollevare culturalmente od economicamente quella popolazione, è subito additato come propagandista e tra-ditore. Questa sistematica azione ostaco-latrice è una delle cause principali per cui in questa zona mancano associazioni culturali e di vario genere. Oltre al fatto che manchino persone di cultura disposte ad esplicare pubblicamente la loro funzio-ne per via del timore politico, manca

in modo particolare anche un centro cul-turale, un locale che dovrebbe essere co-struito in un punto medio della Slavia Friulana, per esempio a San Pietro.

Il nome stesso indica come nel passato questo paese sia stato il centro di riu-nione degli antenati degli Sloveni del Friuli. Quale elevatezza ne diverrebbe ai nipoti, se potessero di nuovo raccogliersi in discussioni di carattere culturale! La fucina del sapere dovrebbe essere posta proprio lì, e a poco a poco creare una va-sta rete di contatti. Da quella casa di cultura dovrebbero uscire gli indirizzi per l'annalzamento dell'istruzione pubblica e per la costituzione di piccole associazioni sparse nei paesi per dimostrare così che anche gli Sloveni del Friuli sanno presen-tarsi ai loro conterranei con canti e spet-tacoli, purché nessun ostacolo ne impedi-sca lo sviluppo. E se li lasceranno indi-sturbati nel lavoro, si formeranno da soli uomini di cultura. Si costruiranno da so-li un centro per l'istruzione della loro po-polazione. Così colmeranno da soli le la-cune che impediscono l'innalzamento del-la loro cultura.

Istruzione Professionale

Altra manchevolezza è l'istruzione ele-mentare e professionale dei giovani. In ciò anche l'interessamento locale non può avere forza, né successo. Questo è compi-to del governo e delle autorità scolasti-che. La realtà è che la situazione scolasti-ca nella Slavia Friulana, è alquanto tra-scurata. Si osservino i locali scolastici in qualcuno di quei paesetti: peggiori delle stalle e delle cascine diroccate. Si doves-se vedere la scuola di Oborza fraz. di Pre-potto. E si che si trova nel cuore della cultura occidentale. La scuola è, sistemata in una baita cadente che ha il camino attraverso la finestra, legato con una corda per non essere spezzato via dal ven-to. E' un esempio abbastanza eloquente. Dall'altra bisognerebbe legare non solo i camini ed i tetti, bensì anche il personale scolastico; perché in taluni paesi le maestre si avvicinano in un anno perfino cinque volte. Per poco gli scolari non san-no neppure quale sia la loro vera «signo-rina». Il danno è evidente se i fanciulli, terminate le scuole, non sanno un acci-ua.

Tuttavia la colpa non è dei maestri, ma delle autorità che non provvedono ad essi neppure un alloggio, né garantiscono il vitto.

In stato peggiore è l'istruzione profes-sionale. Non esistono corsi di agraria, non di artigianato. E quella povera gente non può istruirsi a proprie spese; né ciò le sarebbe concesso. E' quindi il caso di pa-ragonare quella popolazione al camino legato con lo spago.

Infine un'altra dolorosa realtà è che non esistono assolutamente asili in lin-gua materna.

Esaminati questi problemi, si deve con-cludere che questa minoranza etnica è ab-bandonata non solo materialmente ma anche spiritualmente, e non per colpa sua, perché dove può si aliterà da sola, ma dal momento che costituisce una par-te dei cittadini italiani con tutti i drit-ti e doveri, può pretendere dal governo l'aiuto necessario che tuttora manca.

Padec Zolijeve vlade

Demokrščanski senator Zoli je sestavil »nenobarnvo« vlado, v kateri so bili samo demokristjani razen enega ali dveh stro-kovnjakov, ki ne pripadajo nobeni stran-ki. Proti takšni vladi so bili socialni de-mokrat, socialisti, republikanci in komu-nisti. Sami demokristjani nimajo v par-lamentu zadostne večine. Demokratične stranke so se bale, da bo Zoli vladal s pomočjo desničarskih strank to je tudi s pomočjo neofašistov (pristašev italijan-skega socialnega gibanja). Zoli je brez po-sebnih težav dobil večino v senatu. Pred glasovanjem v poslanski zbornici je izja-vil, da bo njegova vlada odstopila, ako bi glasovanje pokazalo, da je dobil večino z neofašističnimi glasovi. Pri glasovanju je

bilo oddanih 24 glasov več, kakor je zna-šalo število nasprotnikov. Zanj so glosa-vali tudi neofašisti, ki jih je 23; ko so po-zneje preverili izid glasovanja, so ugotovi-li, da je bilo štetje glasov zgrešeno za ene-ga poslanca, čigar glas je bil prištet h gla-sovom za vlado. Dejansko je torej znašala večina samo 23 glasov, to je točno toliko, kolikor je neofašistov v parlamentu. Se-nator Zoli je nato s svojo vlado odstopil. Glavni tajnik demokrščanske stranke Fanfani se zavzema za sestav vlade, v kateri bi sodelovali sredinske demokrati-čne stranke, to je demokristjani, socialni demokrati, liberalci in republikanci. Veči-na strank se že pripravlja na volitve, ki bodo prihodnjo pomlad. Predčasnih voli-tev si stranke ne želijo.

SV. PETER SLOVENOV

30 MILIJONU ZA LJUDSKE HIŠE

Končno se bo u Špetru kmalu zmanjšala stanovanjska kriza, ki vlada u tjeħ zadnjih ljetih. U kratkem bojo začel gradit ljudske hiše, za katjere je bluo že nakaženo 30 milijonir lir. U tjeħ hišah bo prastora za 10 družin.

KORS ZA EMIGRANTE

»Ente Friuli nel Mondo« bo u kratkem organiziru u Špetru kors juških jeziku za emigrante. Usi tisti, ki bojo hodili na ta kors, se bojo naučil poleg jeziku tud kako se živi po svjete.

Kaduor je pred ljeti že hodu na kajšen tajšnih kursu dobro vje kulko dobrega se je tam naučil. Zatuó naj bi tem mladim, ki mislijo drugo ljetu iti po svjete za kruhom, uzeli tist kors za rjesno rječ an se ga polnoštevilno udeležil.

AUTOBUS ŠPETER - LIGNANO

S 15. junjam je začela djelovat nova autobusna linija Špeter - Lignano. Autobus vozi usak dan ob telu uri: ob djelounikih odhod iz Špetra ob 7,40; prihod u Lignano ob 9,55; odhod iz Lignana ob 17,15 an prihod u Špeter ob 19,05; ob nedeljah an praznikih: odhod iz Špetra ob 7,10; prihod u Lignano ob 9,05; odhod iz Lignana ob 18,35 an prihod u Špeter ob 20,20.

KULKO JE PAR NAS AUTOMOBILU AN MOTORJEU

Preteklo nedejo so u naši vasi žegnali automobile an motorje. Ob tje priliki se je dalo zračunat kulko je par nas motornih prometnih vozil. Človek skoraj ne more verjeti, de jih je tarkaj, a jih je še več, ker usi njso parpejal žegnat: 147 motociklu, 47 automobilu, en autobus, dva kamjona an dva traktorja.

Kajšen bi jau, de je naša vas zlo premožna, ker ima tarkaj vozil, a zmotu bi se, če bi takuó mislu, ker venčpart tjeħ motoriziranih ljudi so forešti ljudje, ki uđio na inštitutu al pa financiraji.

ŠCIGLA — Poročilo se je Remo Kjabudin u Onelio Oballa. Novoporočenca sta se potile preselila u Švico, kjer bo on djelou kot zidar, žena pa modistinja. Želimo jima puno sreče.

PREZGUODNJI GROB

Po dougi an hudi boljezni je umru pretekli tjeħan 25 ljetni študent Visentin Štefan iz Ažle. Pogreba se je udeležila velika množica ljudi, posebno dosti študentu an učiteljeu, ki so bounega Štefana ljubili. Družini renkega izrekamo naše sožalje.

PO SILI ČEJO' BIT ITALIJANI

Par nas se ušafajo tud tajšni ljudje, ki se užalijo, če jim rečeš, de so Slovenji, če glih guarijo med sabo u tjem jeziku an dostikrat morebit drugega niti ne znajo. Nekatjeri med njimi pa pravijo, de so Slovenji po rodu, ampak so italijanske kulture. Kaj čeo s tjem povjedat morebit, de ne vjeđo niti oni sami. Usekator je zlo čudno gledati te po sili Italijane, ki ne

TIPANA

Iz Jugoslavije h nam za djelouca, naši pa u belgijske minjere

Majedan u bi ne nančej zdaleka pensou pred kakimi deset ali dvajsetimi ljetu, ke če ve čemo mjeti pošječene naše senožeti, ve muoremo se sarvijati djeloune sile, ke na pride taz Breginja an okuolice. A na žalost, tu današnjih dni, to je itako. Stotine judi iz Konala no nam pridejo seje travo, kopat naše njve an u dosti kažu, poprjavat naše hiše. Domače djeloune sile to nje, so súsje po svjetu, tu minjerah od Francije an Belgije, tu hostah od Kanade an po visokih gorah Švice. Adnega samega djelouca tu našim kumunu to je zlo težko obrjesti, dostikrat so nekatere vasi, ke no njemajo nančej judi za tu semetjerih nesti te martve. Ta domah so ostale žené z otroci, bouni an stari judje. Tezjelé no naređeju tuó, ke no morejo, zatuó če na jim pride pomuoč iz drugega kraja kunfina so ji hualožni.

A, no opazko ve muoremo narditi: to vero koventa, ke no hodita po svjetu soušje naši judje; to torna kont kacej fameji poslati moža po svjetu na djelou za uodinjati te 1500 franke podne za poten ta domah uzeti djelouca, ke o košta dnako? Tikeri u če rejči, ke par nas to muore maso fadije djelati an zatuó to je parmuoran jeti po svjetu. A tu minjeri, po visokih gorah Švice a to se ne djela dnake fadije? An tuó, ke to je buj slabo, a to se ne pusti tu tjeħ krajih pogostokrat še svoje zdravje? Zatuó dosti famej no bi ne mjele bizunjo poslati do zadnjega djelazmožnega člana od hiše.

ŠVICARSKI ŽURNALIST OBISKU NAŠ KUMUN

Švicarski žurnalist Johann Schwarz od »Gazette de Lausanne«, akumpanjan od

znajo italijanskega jezika an doma guarijo slovensko. Sigurno je to njihovo gledanje posledica šovinistične propagande raznih »kulturonosceva, ki so prišli u Špeter an jim utepli u glavo, de je italijansko pleme nekaj višjega, Slovenji so pa dosti buj nizke varste, dobri kvečjemu morebit za hlapce. Ti ljudje se seveda potile zlo čudijo, kadar spregledajo an vidijo, de je resnica dostikrat drugačna.

GRMEK POROKA

Poročila se je naša vaščanka Pavletič Marija u mehanikom Karlom Brusini iz Cedada.

ČEDAD

NESREČA NE POČIVA

Valentino Butolo iz Tavorjane je ugriznu pes an je muorla zavoj tega iti u špitau.

Glaiotto Adelmo iz Folde je padu iz čar-

ješnje an si zlomu rebra. Zdraviti se bo muoru 20 dni.

Gaetano Simonitto, ki djela u djelounem centru u Cedronu, se je par djelou močno udaru u njeko skalo an je muoru iskati zavoj tega zdraunisko pomuoč.

Tud Koren Vittorio, ki djela par »Ital-cementit«, se je ponesreču par djelou. Kar je spušču po teleferiki kamanje u Lipo, ga je zadelo brjeme u čampno nogo.

Lucijan Zorza iz Gorenjega Marsina je padu an se močno udaru u glavo. Pejati so ga muorli u špitau.

Franko Skavnik iz Čedada je padu po stopnicah an si zlo poškodovu nogo.

Francu Gorjupu iz Grmeka je njeko deblo stlačilo nogo, kar je djelou u gozdu. Muorali so ga pejati u špitau.

Z automobilom sta se zaletjela u njeko hišo ob Nadiži maestro Geremija Sitar an njegov tast Olivo Pinatto, oba doma iz Dolenjega Barnasa.

REZIJA

Mlekarna brez mleka

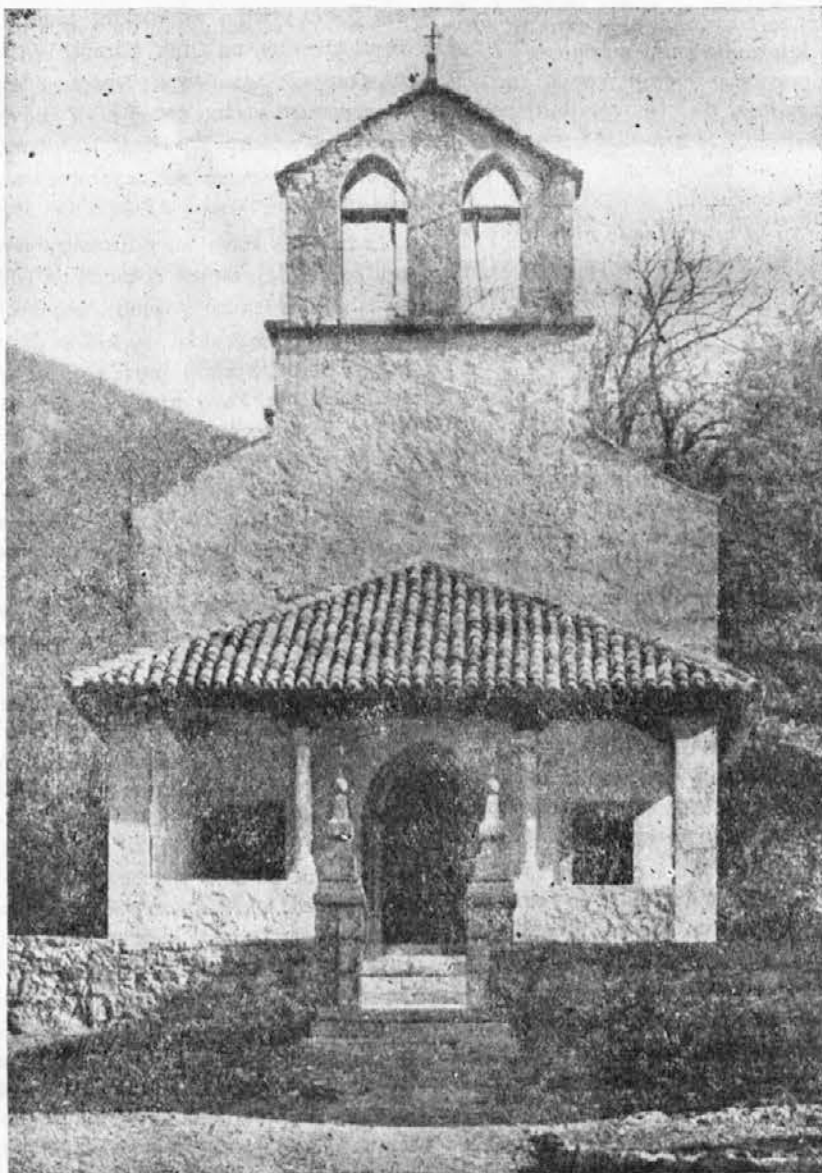
Pred nedavnim so postavili u Uđji temeljni kamen za mlekarno, ki bo stala u neposredni bližini cerkve. Tjeħ cerimoniji so prisostvovali župan, občinski odborniki, domači duhovnik in dva funkcionarja videmskega inšpektorata za agrikulturo.

Ta pobuda je res hvalevredna, toda ljudje se vprašujejo, čemu bo služila mlekarna, ko se vendar ne pridela niti sto litrov mleka na dan, kar komaj zadostuje za vsakdanjo porabo. Pri nas je sedaj zelo malo živine in to zato, ker se je dobro tretjino ljudi za stalno izselilo v tu ali inozemstvo, tisti pa, ki so ostali doma, so sezonski delavci in žene ne morejo rediti živine več kot toliko. Ljudje niso tuvi nikdar čutili potrebe po mlekarni in zato so se vsi začudili, ko so slišali, da be do gradili mlekarno. Čudno, kajne, za 100 litrov mleka gradnja dragega poslopja, ko so druga javna dela mnogo bolj potrebna, kot na primer električna razsvetljava.

Toda prišel je na dan pravi namen mlekarnе. Kakor znano, je bil nameščen u Uđji pred parimi leti za učitelja nek laški duhovnik. Ta opravlja poleg učiteljske službe tudi duhovniško in je brez udobnega stanovanja. Oblasti so mu v tje »stisk« priskočile na pomoč na ta način, da bodo z državnimi prispevki zgradili mlekarno, v kateri bo imel kaplan tudi svoje stanovanje. Če mlekarna ne bo de-

lovala ni važno, važno je seveda, da bo imel duhovnik zagotovljeno gosposko streho, ker se z eno samo sobo ne more zadovoljiti u današnjih modernih razmerah.

Včasih pri nas sploh nismo imeli duhovnika in takrat je bil u Uđji še enkrat toliko ljudi, kot jih je danes. Sedaj imamo duhovnika na državne stroške in še mlekarno bomo dobili, čeravno bo malo služila svojemu namenu. Toda če bodo ljudje zapuščali svoje domove u tako velikem obsegu čemu bo služil duhovnik, mlekarna in njegovo moderno stanova-

ZGODOVINSKA CERKEV V LIPI V NADIŠKI DOLINI

nje? Če ne bodo poskrbeli, da bi ti naši ubogi ljudje dobili delo na domačih tleh ali u njeni bližini, bo ostal mladi kaplan brez ovčic in brez šolarčkov. To je najbolj važno in bi se moralo najprej rešiti. Gradnja mlekarnе je samo nek izgovor, da bi prišel kaplan do svojega stanovanja, seveda na račun davkoplačevalcev. Vladujoča stranka zna, kakor vidimo, dobro nagraditi svoje politične aktiviste.

TAVORJANA IZSLEDILI SO TATU

Trgovac Bazilij Baloh iz Mažerol je že večkrat konstatiral, de mu manjkajo sou di u butjeħi. Zadnjikrat mu je zmanjkalo kar 30 taužent lir an zatuó je rječ prijavu karabinerjem, ki so tatu hitro izsledili. Ta nepoštenjak je 17 ljetni Marij Makorič iz vasi. Sada bo muoru dajati odgovor za usa nepoštena dejanja.

BRDO

MUŠKI PERECI PROBLEM

Naš kumun u je zadnja ljeta naredu več djeu, pouosd te se kej naredilo an moderniziralo, kuj našo vas u simpri von zapušča, razen cješte, ki so nam jo komodali. Tu Muzac to pride simpri dosti judi k izviru Tera an usi foreštjeri no se zlo marvejajo, kar no vidijo tu oštarijah obješeno luč a petroljo. No vidijo pa, ke no se druge vasi našega kumuna zlo oljepšajo anu postajajo simpri buj privlačni centri.

Bi ne nič djali, ke no bi muorli parpejati luč od buohvje kodre, u našem kumunu to e 'dna velika central elektrika, ke na daje nergijo še Vidmu. Tase pa ve plačavamo je 'dnako velike tej tu Teru ali tu Brdu, zakuó itako z nami djelati, ali ve njesimo súsje 'dnaki.

KADA TELEFON TU ZAVRHU

Zavrth to e ta najbuj velika vas od našega kumuna. Zavrth to e ta vas, ke ne dala največ soudade štađu an največ tas plačala. Zavrth na bi muorla beti najbuj zatuó rišpetana. A na žalost to nje itako. Mi smo simpri te zadnji: smo bli te zadnji za mjeti pot pokomodano, smo bli te zadnji za kurjero mjeti trikrat po tjeħne tu vasi e anjelé smo te zadnji za mjeti telefon. Kuó to veja, na e itako.

Zavrth z njega 130 hiš u njema telefona, notre na Tanameju, ke no so kuj dvje fameji, no majo žej od potim sem telefon.

A tah kemu no majo se cbariniti naše judje za a mjeti. To nje dougo od tega, ke so poslali 'dno domando tu prefeturo, a njeso nazat jeli majedne rišpuoste. Ke na se bodi ta letera zgubila tu kacjem

SREDNJE

GROB NA JUŠKI ZEMJI

Ze dougi varsti slovenskih grobrou na juški zemji se je pardružu še en nou — umru je u Belgiji u mjestu Liege Jožef Matevčič iz Gorenjega Tarbija.

Renki se je pred ljeti izseliu s svojo družino u Belgijo, de si je u tistih minjerah služu kruh. Ušafu je nezdravljivo boljezen — tumor u glavi — an ga spravila u prezguodnji grob. Zapušča ženo an tri male otroke. Na zadnji poti ga je spremlila velika množico vaščanu, ki djelajo u Belgiji.

KAMUNSKI KONSEJ

Na zadnjem kamunskem konseju so sprejel zbrano parcelo, na katjeri bojo sezidal u Srednjah novo šuolo. Za nardit tisto djelo bo država posodila kamunu 14 milijonu lir. Na konseju so bli konsiljerji pod vodstvom našega šindika.

Kdo so ušivci?

Gospod urednik!

Oprostite, če je moja pisava slaba, sem rudar in zato je moja roka trda za pero. Namenil sem se Vam pisati pa zato, ker mi je pred dnevi prišel v roke nek ciklostilirani listič, ki nosi naslov »Slovenski glas« in ga širijo misjonarji. Meni, kakor tudi mojim tovarišem, ne more iti u glavo, kako da je ta listič »glasilo beneških Slovenju u Belgiji«, ko vem, da ga naši delavci ne morejo ljubiti že zaradi tako nazadnjaške vsebine. Med drugim piše tole: »...Ne poslušajte slabih kompanju: pijancu, zapravjavcu, nečistniku, framašonarju, komunistu, socialistu an družih ušivcu, ki so že prodali dušo hudiču in zato so zapuščeni od Boga. Vsi teli ljudje vas ne bojo mogli rješiti, če vam bo točalo niti hudiča kadit.«

Potemtakem smo mi in skoraj vsi tisti, ki delajo u našem rudniku, ušivci. Zakaj nas zmjerja s takšnimi podlimi primki? Za nas je vsak pošten človek tovariš, pa naj si bo veren ali ne veren, in ne ušivec, kot naziva omenjeni listič svoje politične nasprotnike. Ušivci so tisti, ki živijo na račun žuljev svojega bližnjega. Misjonarji bi morali učiti le ljubezen, posebno ljubezen med delavci, ker vsi trpimo v rudniku. Morebiti smatrajo tudi nas za ušivce zato, ker nismo prispevali za nabavo njihovega luksuznega avtomobila, katerega so si lani kupili na račun žuljev naših delavcev, ki niso imeli dovolj poguma, da bi jim pokazali hrbet.

Listič nas je užalil pa tudi zato, ker je pisal, da je prišla »božja štrafinga« nad Beneško Slovenijo zaradi »prešernosti in presitosti«. Kot je znano nam, je taka »štrafinga« prišla nad vso Italijo, ko je prejšnji mesec slana požgala vse prideške.

Zvedeli smo, da tisti misjonarji s svojo vsiljivostjo razpečajo precej teh žaljivih lističev po Belgiji. To pa ne bo trajalo več dolgo, ker so naši ljudje opazili, kateri je pravi namen tega lističa: sejati sovražstvo med ljudmi in prav posebno hujskati tuživeč Slovence proti novi Jugoslaviji.

Prejmite mnogo srčnih pozdravov.

(Sledijo podpisi)

To pismo smo prejeli iz Belgije, katerega je podpisalo pet rudarjev iz Beneške Slovenije, in ga tu v celoti objavljamo v slovenskem prevodu.

Spoštovano uredništvo!

Zelo rad prebiram »Matajura«, na katerega sem naročen. Večkrat vidim u njem naslikane kraje naše dežele, samo na moj rojstni kraj še nisem naletel. Ker živim že 30 let u Argentini in nimam doma več sredstev, da bi mi pisali kako kartico, bi bil zelo srečen, če bi videl še enkrat, vsaj na sliki, mojo domačo vas. Sem iz Marsina in nisem bil nikdar več doma odkar sem se izselil, ker sem si tukaj ustvaril družino. Za uslugo, če mi jo boste mogli narediti, se Vam iz srca zahvaljujem, obenem Vam pa tudi pošiljam naročnino za tekoče leto.

Juretič Anton

Žal nam je, ker ne moremo ustreči Vaši želji. Razglednic Vašega kraja naručiti ni mogoče dobiti, mi pa tudi ne moremo fotografirati, ker leži Marsin v pasu, kjer je fotografiranje strogo zabranjeno.

njovih dreves so u zadnjih ljetih posjekli, a tega parasita še njeso mogli uničiti. Zgleda, ke no če beti čentske čarješnje u parih ljetih popunoma uničene. Naša ekonomija, ki na je že tekaj nazat, se je s tjem še buj poslabšala.

za naše mlade bralce

Noč na Gorjancih

V mislih imate gotovo pravljico. Odkar je živel Trdina, si Gorjancev brez pravljice ne moremo misliti.

Taj moji zgodbi je samo za las manjka, pa bi jo lahko šteli med podobne dogodivščine z Gorjancev, v katerih je en sam korak velikanov tako dolg, kakor je od Ljubljane do Maribora, ali kjer treburharji popljuje cele reke in jezera, kjer medvedje govorijo kakor ljudje in kjer lene in nerodne želve silijo na kraljevske prestole in segajo po žezlih.

Jaz pa sem tisto noč na Gorjancih stal na trdnih, resničnih tleh. Stal sem v dolgi vrsti, ki je imela za tipalke sprednje straže, in to doli v dolini nekje pri Krki. Te tipalke so iskale varno pot preko reke. Za njimi pa se je potegnila vrsta šest sto, sedem sto ljudi, konj in muš, celi dve brigadi, ki je segala daleč gor v Gorjance in še naprej, kdo naj ve, kako daleč, če je sploh imela kje kak konec.

Noč temna, nebo strašno oblačno in neprestano je deževalo. Po šatorskem krilu, ki sem si ga potegnil čez glavo, so škopotale kaplje. In tisti tek, tek, tek po šatorskem krilu me je začel uspavati. Če smo na pohodu postali, me je spanec vedno napadel. Spal sem kar stoje in nikdar prej in nikdar pozneje nisem slajal spal.

Ali je bilo tisto spanje na Gorjancih dolgo ali ne, tega ne morem povedati. Nikdar pa ne bom pozabil, da me je prebudil nekak šum in da svojim lastnim očem nisem mogel verjeti tega, kar sem videl. Zazdelo se mi je, da nisem več na mrzlih pustih Gorjancih, temveč v pravilni deželi, kjer se je drevje spremenilo v velikansko grmovje belih tako, da so premagale trdo temo. Pravo grmovje pa se je spremenilo v čudežne male muzice, ki so čakale, da kdo postavi nanje visok domač kruh, klobase in potice.

Gledal sem vse to, pa nisem vedel, kaj se je zdaj z menoj zgodilo. Šele šepet:

»Naprej!« me je dokončno zbudil. Noge tolikih ljudi in konj so se premaknile navzdol proti Krki. Jaz pa sem segel po svojem šatorskem krilu in otipal na njem dva ali tri prste na debelo snega. In s tistim mokrim snegom, ki sem ga tako stoji pričakal v spanju, se je moja pravljica na Gorjancih nehala, še preden se je sploh začela.

Ferdo Godina

JUTRO

Bilo je takrat, ko sem še bické pasel pod Uršljo goro.

Treba je bilo vstati ob zori in napasti bické do šole, ki se je začela ob devetih. Do šole pa je bilo dobre pol ure hoda. Jaz sem seveda spal kakor ubit in težko me je bilo ob tej uri spraviti pokonci. To se pravi, kadar me je budil oče, to ni bilo težko. Komaj sem začul njegov robati glas: »Halo, sonce je že nad Pohorjem!« sem že treščil iz postelje, čeprav sem vedel, da sonce še dolgo ne bo nad Pohorjem. Če bi tega ne bil storil tako urno, bi mi bila iz postelje pomagala očetova težka roka.

Teže me je bilo spraviti pokonci, kadar me je klicala mati. Ta se je tiho splazila do postelje, in ko me je videla, kako trdno spim, se je spet oddaljila po prstih in šepetala:

»Pet minut ga še pustim, saj je sirotej...«

Čez pet minut, ki so bile zame silno kratke, me je spet prišla klicat. Navadno sem jo slišal že prvič, toda sem se vedno potajil.

Tudi zdaj sem se zvil v klopčič in se delal, ko da bi najtrdnje spal. Mati me je nekaj časa tiho opazovala, potem pa vzdihnila:

»Sirotej, kako bi še rad spal!«

Počasi se je le odločila in me poklicala:

»Bické se že derejo!«

I. GRUDEN:

JADRO

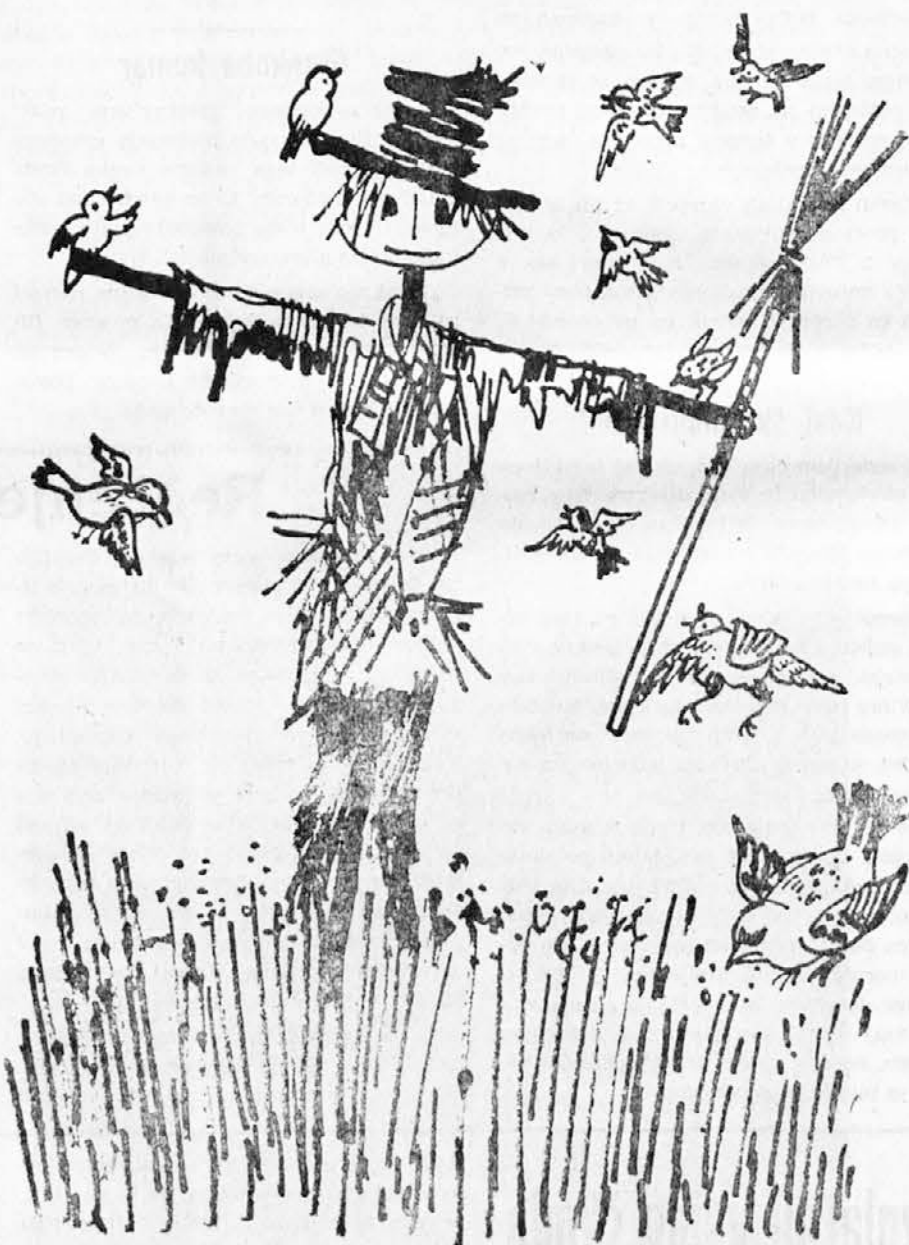
Kam se jadro je razpelo, v vetru, ki od Krasa veje?

Proti Trstu jadro belo vse močnejše, vse hitreje poje vedro, plove smelo, ne pozna nobene meje, ve za sončno le radost, vetra in morja prostost.

Prešihov Voranc

O. ŽUPANČIČ:

Vralci in strašilo

Čiv-čiv, čiv-čiv, še dolgo bom živ, živ-žav, živ-žav, še dolgo bom zdrav, na sredi polja tri vreče prosa! Čiv-čiv, živ-žav, vse prav? Vse prav!

Čiv-čiv, čiv-čiv, saj nisem jaz kriv, živ-žav, živ-žav, če mož je brijav, če metlo ima, pa mesti ne zna. Čiv-čiv, živ-žav, vse prav? Vse prav!

Lukec in njegov škorec

Lukec je skrbel za škorca. Še sanjal je o njem. Ptica se je udomačil in postal zvest kakor pes. Stopical je po izbi in skakal okoli koč. Mačka in psa se je bal. Če ju je zagledal, se je skril in strašno vpil. Vse leto je plesal in uganjal bratčje. Le jeseni ko so odleteli njegovi bratci na jug, je postal žalosten in nemiren.

Škorec je dobro poznal svojega gospodarja. Rad ga je imel. Zamijavkal mu je kakor mačka, zacvilil ko psiček, zakružil kakor prašiček. Izgovoril je besedo, zažvižgal kakor kos, kar si je Lukec želel. Če

se Lukec ni zmenil zanj, mu je sedel na ramo in ga potegnil za uho: »Luka! Luka!«

F. Bevč

FRANCE KOSMAČ:

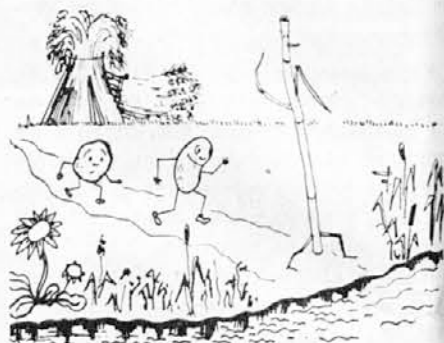
Mlin

Mlin stoji v globeli, mirno je kolo. Most polomljen, trhel, niha nad vodo. Mlin samotni v trudno je zavil meglo. Mimo partizani tiho v noč gremo.

Kar poskoči Slamica in zakliče: »Zavem, takole bomo napravili. Jaz ležem čez vodo, vidva pa pojmeta po meni čez potok. Ko bosta na drugem bregu, potegneta še mene na suho!«

»Izvrstno!« zaploska Bobek, Kamenček pa nič ne reče.

Slamica leže čez vodo. Bobek stopi na

njo in previdno koraka po nevidni brvi. Na sredi mu skoraj spodrsne, pa se naglo ujame in pride srečno na drugi breg.

Za njim poskusi Kamenček. Zelo se boji, toda Bobek ga hrabri. Kamenček gre, se guga, opoteka in omahuje. Bobek se mu začne smejati, Kamenček leze in leze in krili z rokami. Bobek se mu smeje in se tolče po kolenih. Tedaj Kamenček omahne in se prekucne v vodo. Poredni Bobek mu ni šel pomagat, ampak se je smejal in smejal. Celo na Slamico je pozabil in je ni potegnil na suho. Kamenček je utonil, Slamico je odnesel potok.

Nenadoma zaboli Bobka trebušček. Neha se smejati, se otiplje in vidi, da je od smeha počil.

»Ojoj, ojoj, počil sem!« mlo potoži Bobek in se zvija na bregu. Na sreči pride mimo čevljar Smola in zasuje Bobku trebušček s črno krpo.

In zato ima Bob še danes črno zaplato.

F. Finžgar

BRANKO RUDOLF:

MAVRICA

Sonce sije, dež rosi, mavrica se zablešči, lok nad poljem, svetel trak, zgoraj pa je črn oblak. Steber mavrice stoji blizu hoste, daleč ni.

Lepa, rosna mavrica, še otrok bi prišel tja; Stric je rekel: »Tja bi rad? Pojdi! V dlan ti pade zlat.«

Stric je prav prijazen bil, le nasmeh je v brkih skril. Jožek stricu ni verjel, v polje pa je vendar šel.

Rosne čevljičke že ima, mavrica se mu smehlja, Jožek se poti, hiti, mavrice pa ne ulovi.

Končno postoji, zdaj ve: Nihče ni ujel mavrice. — Svetli lok se nam smehlja, ujeti se nam pa ne da.

Tolstojeva zgodbica

Vlak se je ustavil na postaji Zaseka. Tedaj se skozi okno skloni gospa in pokliče preprostelega moža, naj ji iz čakalnice prinese vodo. Mož ji prošnjo izpolni, gospa pa mu da malo postrežnino. Ko pa možakar odide, ji ljudje povedo, da je mož slavní pisatelj Tolstoj, in lahko si mislite, kako jo je bilo sram, da ga je imela za postrežka. Skočila je za njim, češ naj ji ne zameri, saj ga ni poznala, pa naj ji postrežnino vrne, ker ga ni mislila žaliti.

Tolstoj pa se ji nasmehe, denarja pa ne vrne, rekoč: »Saj sem ga pošteno zaslužil.«

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmír
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

NEKDANJA TRDNJAVA SLOVENCEV

Landarska jama

Pred tem letom je jama bila naravna, le kapelica sv. Ivana ob strani jame je bila umetno zidana. Iz lope vodita v jamno cerkev dva vhoda: prvega imaš kateri pri vratih lope, onkraj globine po kateri se steka voda iz jame. Nizek, umetno obokan predor, vodi v notranjost pod cerkvenimi tili. Na koncu predora stopiš v prostorno jamo in od tam prideš po stopnicah takorekoč iz pritličja v prvo nadstropje, zasuč se nazaj ter dospješ v jamsko cerkev od zadaj, nasproti glavnemu vhodu.

Večji del lope je vdolben v skalo in spredaj odprt, da se lahko iz nje prosto uživa zanimiv razgled čez obzidje nad velikim prepadom na vasi nediške doline. Naraven, okorno obtočen steber podpira strop lope. Tik za stebrom je prizidana stara peč za peko kruha, v notranjosti jame same je v skali vdolbina, v kateri so pšenice tolkli. Odtod prideš po zadnjih stopnicah naravnost v cerkev. Ta vhod nima nič podobnega vratom, nego je le široka, naravna odprtina z nizkim zidčkom na desni, da ne padeš v lopo. Na zidšču stoji kamenita posoda »kropiunjak« z blagoslovljeno vodo, nad glavo pa ti visi zvon izpod skalnatega stropa.

Cerkev obsega srednji del jame, dolga je 16 in široka 10 metrov, visoka pa od 12 do 14 metrov. Stene in strop so iz žive skale, kakor jo je Bog ustvaril. Samo kos stene od spredaj z malim oknom proti dolini je zidan, potem mala zakristija in dve tretjini prezbiterija. Prezbiterij je zidan preprosto, a v čisto gotem slogu. Iz prezbiterija vodijo vrata v zakristijo, ki je zelo majhna in ima dve okni nad prepadom proti dolini in odprtino v ladjo cerkve.

Iz zakristije vodijo druga vrata na majhno naravno teraso za prezbiterijem, nad prepadom. Ta terasa je služila izključno duhovnikom, da so mogli na zrak in na sonce. Iz te terase je pred letom 1007 vodila nevarna pot po razpokah na dve terasi, opisani v začetku.

Furlanski zgodovinarji imenujejo to jama »la fortezza degli Slavi« (trdnjava Slovencev) in mislijo, da je bil zaprt v njej tudi čedadski vojvoda Pemmo, ko so ga bili pregnali z langobardskega prestola in se je bil zatekel med Slovence. Je res trdnjava, ker od nikoder ne moreš do nje, ako ne greš po »stengah«. Zadostuje pa en sam človek, da iz lope podere v prepad sovražnika, ki bi šilil po »stengah«. Niti v času zadnje vojne si niso nemški vojaki, Kozaki, Mussolinijevi republikanci, upali pogledati v jama, ko so po okolici stikali za partizani. Bolj varnega zavetja si ni mogoče misliti.

Prav gotovo je ta jama obstajala že iz Noetovih časov. V čedajskem muzeju hranijo okostje »jamskega medveda«, ki so ga našli v tej jami. Ugodnosti in varnost, ki nudi jama, nam da misliti, da so ljudje že v prazgodovinski dobi, ko so se živeli po jamah, bivali tudi v tej jami. Morda prav zaradi te jame niso mogli Langobardi pregnati Slovence iz Nediške doline. Vsakikrat ko jim je uspelo prodreti v dolino, so se Slovenci zatekli v Landarsko jama in od tam so delali vpade nad Langobarde, dokler jih niso zopet potisnili proti Čedadu. Iz te dobe je legenda Kraljice Vide, ki je z »mernikom pšenice« pregnala kralja Atilo iz Nediške doline.

Cerkev sv. Ivana Krstnika prav gotovo sega do dobe pokristjanjenja beneških Slovencev in zato je najstarejša cerkev v Nediški dolini.

Pod obokano odprtino, med zakristijo in ladjo cerkve, je vzdignjen kamen (1,73x0,68 m), ki pokriva ploščo, pod katero, do prve svet. vojne, je bilo več človeških okostij. Napis se lepo čita, se glasi:

»LACEO INDIGNVS HIC TVMV
LATVS EGO FELIX AD FVN
DAMENTA SCRCVM ECLIAE
IOHIS BAPTISTAE AC EVANGELISTE
NDCIRCO OBSECRO OMS ASCENDEN
TES ET DESCENDENTES VT PRO ME
IS FACINORIBVS DM PRECARE DIGNE
MINI« (Sledj)